

ZAČIATKY PROTESTANTSKEHO PEDAGOGICKÉHO MYSLENIA A ŠKOLSTVA

Miroslav KAZÍK

Teologická fakulta Trnavskej univerzity so sídlom v Bratislave, Bratislava,
Slovenská republika

V nasledujúcom príspevku stručne podávame charakteristiku pedagogického myslenia a školstva v dobe reformácie. Ide o aktuálnu tému, veď v roku 2017 sme si pripomenuli 500. výročie svetovej reformácie a v roku 2015 zase 600. výročie českej reformácie.

1. ČESKÁ REFORMÁCIA

Na našom území sa všeobecne rozlišuje (a zvlášť pred rozdelením Československa sa takto rozlišovala) reformácia česká a svetová. Medzi hlavného predstaviteľa českej reformácie zaraďujeme Jana Husa. Pre nemeckú reformáciu bol podľa J. Kuklíka a J. Hasila²⁰⁴ inšpiratívny i Peter Chelčický, ktorý vo svojich názoroch naviazal na náboženskú a spoločenskú kritiku pražských univerzitných majstrov (Waldhauser, Milíč, Štítný, Hus, Jakoubek), ďalej ju rozvíjal, nezaradil sa však ani do jedného z prúdov husitského reformného hnutia a vytvoril „sociálno-utopické učenie o duchovnom boji za zdokonalenie nedokonalkej spoločnosti“.

Jan Hus (asi 1371 Husinec – 6. 7. 1415 Kostnica) študoval na pražskej univerzite, kde začal v r. 1398 sám prednášať. Po Kutnohorskom dekréte a odchode nemeckých profesorov a študentov z Prahy do Lipska bol zvolený za rektora pražskej univerzity. Bol ovplyvnený myšlienkami Jana Milíče z Kroměříža a anglického teologického a právneho mysliteľa Jana Viklefa (John Wycliff). Kázal v betlehemskej kaplnke v Prahe po česky. V r. 1412 verejne vystúpil proti predávaniu odpustkov. Bol daný do klatby a nad Prahou bol

²⁰⁴ KUKLÍK, J. – HASIL, J. 2000. *Výbor z textů k dějinám českého myšlení*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 15.

vyhlásený interdiťt (zákaz cirkevných obradov). V Kostnici schválil prijímanie Oltárnej sviatosti pod obojakým spôsobom, ako to v Prahe zavádzal Jakoubek zo Stříbra, a prispel k tomu, že sa kalich stal symbolom husitského hnutia. Navrhol zavedenie diakritického pravopisu. Pravdepodobne preložil niektoré časti Biblie. Významne ovplyvnil českú stredovekú spoločnosť. V roku 1999 v Ríme sa na záver konferencie venovanej dielu Jana Husa pápež Ján Pavol II. ospravedlnil za príkoria zo strany Katolíckej cirkvi voči J. Husovi.²⁰⁵

V českých krajoť si svoje školstvo budovala Jednota českých bratov, ktorá vychádzala z učenia Petra Chelčického (asi 1380 – 1450) a vznikla v r. 1467 ako samostatná cirkev. P. Chelčický odmietal vojnu a násilie, základom jeho učenia bol vzťah človeka k cirkvi a štátu. Jednota nedôverovala utrakvistickým školám, ktoré boli navyše nedostupné väčšine bratských detí pre vysoké poplatky. Preto sa pri niektorých zboroch zriaďovali začiatkové školy, kde sa deti učili písať na náboženských textoch. Počet bratských škôl rástol najmä na Morave. Vznikali aj latinské školy. Jednota kládla ustavičný dôraz na českú národnú kultúru a na starostlivosť o český jazyk. Kládli veľký dôraz na rodinnú výchovu, ale neponechávali ju len rodičom. Potreba vyškolíť bratských kňazov si vynútila organizovanie bratských domov. Budúci kňazi sa mali vyučieť aj nejakému remeslu. V začiatkoch Jednoty sa prejavoval odpor voči vyššiemu vzdelaniu, no postupne sa presadzovala myšlienka, že sa nemôžu zaobiť bez vzdelaných ľudí. Zdôrazňovalo sa, že aj bratský bohoslovec má poznať cudzie jazyky, najmä latinčinu. Do tejto otázky zasiahol biskup Jednoty bratskej Jan Blahoslav (1523 – 1571), ktorý vystúpil proti názoru, že vyššie vzdelanie je pre kresťana nepotrebné. Jednote môžu prospieť iba vzdelaní ľudia, nemožno sa už spoliehať na prirodzené nadanie alebo divy a zázraky. Bratom sa nepodarilo vybudovať vlastné vysoké školy, preto neskôr nadaní ľudia odchádzali študovať na protestantské univerzity do Nemecka. Na bratských školách vznikali aj dobré učebnice. Spomedzi nich sa uvádza Blahoslavova

²⁰⁵ KUKLÍK, J. – HASIL, J. 2000. *Výbor z textů k dějinám českého myšlení*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 7-9. MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny české a slovenské pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 34-37.

Gramatika. Blahoslav napísal i prvý český teoretický spis o hudobnej výchove. Vývoj bratského školstva bol v českých krajinách prerušený po bitke na Bielej hore. Jeho tradície sa potom udržali aj na Slovensku v emigrantskom bratskom školstve. Neskôr v českých krajinách došlo k dohode luteránov, utrakvistov a Českých bratov na Českej konfesii (1575).²⁰⁶

Azda menej známou osobnosťou je český pedagóg a pobielohorský exulant Pavel Stránský (1583 – 1657). Študoval na Karlovej univerzite, odišiel od Litoměříc, kde zastával miesto správcu evanjelickej školy. Neskôr sa stal mestským pisárom a radným. Vydal spis, ktorý predstavuje prvý typ barokovej encyklopédie. Vystúpil tiež na obranu českého jazyka. Patril k rozhodným odporcom protireformácie v českých krajinách a hájil svoje kališnícke vyznanie.²⁰⁷

Z histórie je známe, že už na samom začiatku sa husitské hnutie rozdrobilo na niekoľko smerov. Husitské revolučné hnutie sa prenikavo odrazilo aj v školstve a výchove. Hneď v prvých rokoch spolu so zničením kláštorov zanikali aj kláštorne školy, celkový vývoj školstva sa z veľkej časti zastavil. Bola obmedzená činnosť Karlovej univerzity, mala pomerne málo poslucháčov. Univerzitu ovládli utrakvisti.²⁰⁸

Janom Amosom Komenským (28. 3. 1592 – 15. 11. 1670) vyvrchoľujú tradície husitstva, Jednoty bratskej a českého národného reformačného humanizmu. Je pokladaný za zakladateľa pedagogiky ako vedy, aj keď v jeho dielach nachádzame označenie vedy o výchove a vzdelávaní pod názvom didaktika (dovtedy nepoužívané). Jeho pedagogický systém je založený na demokratizme a encyklopedizme. *Veľká didaktika* je prvé systematické dielo o výchove so systematickým pojmoslovím a obsahuje všeobecnú pedagogiku, všeobecnú a zvláštnu didaktiku a organizáciu školstva. V *Informatóriu školy materskej* po prvýkrát zdôvodnil predškolskú výchovu, jej nutnosť

²⁰⁶ Pozri MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 43-45.

²⁰⁷ Pozri KUKLÍK, J. – HASIL, J. 2000. *Výbor z textů k dějinám českého myšlení*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000. s. 19.

²⁰⁸ Pozri MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 39.

a rozpracoval jej obsah. Medzi významné diela patria aj *Vševýchova* a *Analytická didaktika* (ako 10. kapitola je súčasťou diela *Najnovšia metóda jazykov*, ktorým sa Komenský stal aj jedným z prvých teoretikov jazykového vyučovania) a iné. Je označovaný ako „učiteľ národov“, Deň učiteľov býva oslavovaný každý rok v deň jeho narodenia (28. 3.). Vznikla vedecká disciplína komeniológia, ktorá sa venuje jeho životu a dielu.²⁰⁹

2. MEDZI RENESANCIOU, HUMANIZMOM A REFORMÁCIOU

Prostredníkom medzi humanizmom a reformáciou bol Desiderius Erasmus Rotterdamský (1467 – 1536). Je najznámejším renesančným mysliteľom. Bol znalcom gréckeho a latinského jazyka, odporcom katolíckeho duchovenstva a strnulej scholastickej výchovy. Výchovu považoval za všemocnú a zastával zásady mravnej tolerancie. Podľa neho vyššia vzdelanosť napomáha k náprave spoločnosti. Vyučovanie má byť zábavné a zaujímavé a disciplína mierna. Oproti scholastickému spôsobu vyučovania, považovanú za neefektívnu, zastával vedeckú zásadu literárneho humanizmu. V r. 1516 zabezpečil grécke vydanie Nového zákona s latinským prekladom a poznámkami.²¹⁰

3. SVETOVÁ REFORMÁCIA

3.1 Nemecká reformácia

Prívrženci reformácie boli proti svetskej učenosti a vzdelaniu vôbec. Poukazovali na pôvodný charakter cirkvi, ktorej zakladatelia – apoštoli, boli jednoduchí, nevzdelaní ľudia, a na to, že spása človeka nezávisí od jeho vzdelania, ale od jeho viery a plnenia Božích prikázaní. Prívrženci reformácie preto redukovali vzdelávanie na najnevyhnutnejšiu mieru, príp. ho obmedzili

²⁰⁹ FULKOVÁ, E. 2012. *Prehľad pedagogiky*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2012. s. 18-19.

²¹⁰ KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2007. s. 32. KUDLÁČOVÁ, B. (ed.). 2010. *Európske pedagogické myslenie (od antiky po modernu)*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2010. s. 214.

len na oboznámenie sa s Bibliou a štúdium Biblie. Luther však postupne pochopil, že nové hnutie, pokiaľ sa má rozrásť a má byť vplyvné, potrebuje širšiu a hlbšiu vzdelanosť a tiež pevnú cirkevnú aj svetskú organizáciu. Veľký vplyv na Luthera v tomto smere mal jeho mladší spolupracovník Philipp Melanchton.

Martin Luther (1483 – 1546) bol náboženský reformátor a pedagóg, bývalý katolícky mních. Na začiatku svojej reformnej činnosti sa ostro vyslovil proti vtedajšiemu školstvu, odsudzoval zlé vyučovacie metódy a otrockú disciplínu. Chcel zrušiť latinské školy a plánoval vybudovanie národného školstva v nemeckom duchu. Vo Wittenbergu 31. októbra 1517 vyhlásil 95 téz proti neporiadkom vo vtedajšej katolíckej cirkvi. Pochopil, že na šírenie a rast protestantskej cirkvi potrebuje vzdelaných ľudí, najmä kňazov, ktorí by boli protiváhou katolíckym kňazom a školy, v ktorých by sa vzdelávalo v súlade s novou náukou. V latinských školách videl najlepší prostriedok, ako dosiahnuť svoje ciele, preto ich odporučil zriaďovať. Museli však byť vedené v protestantskom duchu s uplatňovaním kresťansko-humanistických zásad. Na prvé miesto vo vzdelaní kladol náboženstvo, ku ktorému sa pripájalo štúdium klasických jazykov – latinčiny, gréčtiny a hebrejčiny, lebo sú dôležité pre náboženské a teologické štúdium. Ďalšími predmetmi boli dejepis, matematika, rétorika, dialektika. Mládež sa vzdelávala aj v oblasti hudby a telesnej výchovy, dôležité vo výchove boli aj divadelné hry. Luther žiadal elementárne vzdelávanie i pre ľudové vrstvy, pre chlapcov i dievčatá. Dochádzka na vidieckych školách najskôr nebola povinná, reformovaná cirkev ju však neskôr ustanovila ako povinnú v dĺžke jedného roka, čím predbehla svoju dobu. V 16. a 17. storočí vznikli tzv. kostolnícke školy, ktoré viedli kostolníci, pomocníci farára. Možno ich považovať za predchodcu všeobecnej ľudovej školy. Latinské školy mali byť podľa M. Luthera v mestách pre vybraných žiakov. Veľkú starostlivosť venoval aj univerzitám, jeho reformy sa týkali eliminácie scholastického systému vzdelávania. Keďže nová cirkev nemala také prostriedky ako katolícka cirkev, Luther sa obracal na vrchnosť, obce a na štát, aby sa starali o školy. Na šírenie kultúry medzi širokými vrstvami sa ako vyučovací jazyk používal materinský jazyk. M. Luther prišiel aj s ďalším

novátorským návrhom – zakladať verejné knižnice vo veľkých mestách, kde mali byť okrem náboženskej literatúry aj diela z rôznych vedných odborov. Učiteľ je podľa M. Luthera pestovateľ kresťanskej vzdelanosti a prináleží mu podobná úcta ako kňazovi.²¹¹

Philipp Melanchton (1497 – 1560) je považovaný za tvorca protestantského nemeckého školstva, býva označovaný aj ako „učiteľ Nemecka“. Bol profesorom na univerzite vo Wittenbergu a poradcom M. Luthera v školských otázkach. U oboch bol náboženský rozmer výchovy a vzdelávania na prvom mieste. Melanchton je oveľa väčším zástancom vzdelanosti a štúdia antiky než Luther. Spojil reformáciu s aristotelovskou tradíciou stredoveku a s humanistickými hodnotami vzdelania, ktoré včlenil do protestantizmu. Dobudoval reformáciu po didaktickej a dogmatickej stránke, a to s vedeckou dôkladnosťou a jasnosťou. Vytvoril luteránsku dogmatiku Augustana a napísal Concordienbuch (Knihu dohody) ako základnú knihu luteránskej teológie. V súvislosti s tým stratili univerzity v priebehu 16. storočia nadregionálny charakter a orientovali sa podľa dogmy svojej krajiny. Pod vplyvom Melanchtona sa pre protestantizmus vytvorila jednotná forma vzdelávania, a to humanistické vzdelávanie, ktoré ostáva podriadené nábožensko-teologickému. Melanchton vytvoril protestantskú podobu univerzity a protestantské učené školy. Okolo roku 1600 vo všetkých protestantských krajinách prekvitali latinské školy. Humanitné vzdelanie sa stalo základom pre celé odborné vzdelanie vyšších fakúlt. Tieto školy svojou prísnou formou a dogmatickosťou však mali bližšie k stredoveku než k renesancii. Melanchton bol výborný vedec, organizátor, ale tiež výborný učiteľ. Najvýznamnejší rektori a pedagogickí reformátori toho obdobia boli jeho žiaci.²¹²

²¹¹ Pozri KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2007. s. 32-33. KUDLÁČOVÁ, B. (ed.). 2010. *Európske pedagogické myslenie (od antiky po modernu)*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2010. s. 214-216.

²¹² Pozri KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2007. s. 32-33. KUDLÁČOVÁ, B. (ed.). 2010. *Európske pedagogické myslenie (od antiky po modernu)*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2010. s. 214-216.

Melanchton ovplyvnil vyučovanie latinského jazyka v európskych krajinách. Jeho učebnica latinskej gramatiky vyšla do r. 1735 až 51-krát. Používala sa na protestantských školách aj u nás.²¹³ Podľa A. Rebleho²¹⁴ sa Melanchton snažil o syntézu reformácie a humanizmu, viery a filozofie. Uhládzal Lutherovo učenie, čím protestantizmus priblížil cirkevnej a vzdelávacej tradícii stredoveku.

Nemecký pedagóg Ján Sturm (1507 – 1589) zašiel najďalej v organizačnej štruktúre. V Strassburgu zriadil desaťtriedne gymnázium. Jeho školský poriadok sa stal vzorom v tých európskych krajinách, kde prenikla reformácia.²¹⁵

3.2 Švajčiarska a francúzska reformácia

Ulrich Zwingli (1484 – 1531) bol švajčiarskym kňazom. Začal vystupovať približne od roku 1517, keď presadzoval názor, že jediným prameňom náboženskej autority je Písmo. Centrum jeho prívržencov sa stalo mesto Zúrich. Jeho základné dogmatické dielo bolo 67 téz o reformácii. V ňom:

- popieral moc cirkvi,
- vyhlásil, že hriech je len nedokonalosť, poprel transsubstanciáciu a povzbudzoval k slobodnému výkladu Biblie,
- zavrhol viditeľnú cirkev, tradíciu, pápežstvo, kňazstvo, svätú omšu, rehoľné sľuby, očistec, odpustky, sviatky, celibát, púte a relikvie,
- dohľad nad cirkvou odovzdal do rúk štátu,
- vonkajší kult zwinglianizmu sa obmedzil na modlitbu, čítanie Svätého Písma a kázne.

Jeho učenie bolo radikálnejšie ako Lutherovo. Vláda zúrišského kantónu prijala jeho 67 téz o reformácii a on svoje učenie a reformy začal prakticky uvádzať do života spolu s rovnako zmýšľajúcimi kňazmi. S pomocou mestskej

²¹³ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 78.

²¹⁴ REBLE, A. 1995. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. s. 66.

²¹⁵ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 76-77.

radly boli z kostolov odstránené obrazy, sochy, oltáre a organ, zrušená svätá omša a organizovanie pútí, zrušené kláštory a kolégiá, zrušilo sa nevoľníctvo, reorganizovalo sa školstvo, katolíci a anabaptisti boli vyhnaní z mesta.²¹⁶

Ulrich Zwingli podobne ako Melancton spája humanistické zásady vzdelávania s pravou múdrosťou, ktorá predstavuje u neho úctu a lásku k Bohu. Zwingli tvrdil, že všetko humanistické vzdelanie má slúžiť na exegézu Biblie, na existenciálnu aplikáciu Božieho slova. Kazatelia mali mať výborné filologické vzdelanie. Potreba verejného pôsobenia kazateľov podnietila Zwingliho k tomu, že zreorganizoval a zdokonalil biblickú školu Prophezei, z ktorej vzišla Zürišská Biblia, vydaná v r. 1531. Jeho najznámejším katechetickým dielom je Učebnička, publikácia o výchove a vzdelávaní mládeže. Zdôrazňuje náboženstvo ako základ výchovy a uvádza katechéta do toho, ako viesť mladého človeka k eticky zodpovednému životu na základe pochopenia tajomstva Kristovho evanjelia. Podľa tejto katechetickej pomôcky sa má človek najprv učiť náboženské pravdy a až potom sa má oboznámiť s etikou. Fyzické cvičenia a trestanie sú súčasťou kresťanskej výchovy a výučby a rodičia majú v nich nezastupiteľnú úlohu. Zwingli sa usiloval o zvýšenie úrovne švajčiarskych škôl, kde dôležité miesto mala zaujať výučba latinčiny spolu s dramatickým umením, ktorého námety boli čerpané z Biblie.²¹⁷

Ján Kalvín (1509 Noyon – 1564 Ženeva) bol francúzsky teológ, vyrastal vo Francúzsku, študoval teológiu, filozofiu a právo na univerzitách v Paríži, Oxforde a v Bourges. Jeho hlavné dielo „Učenie kresťanského náboženstva“ vyšlo najprv v latinčine pod názvom *Institutio christianae religionis* v r. 1536 v Bazileji a potom v roku 1541 vo francúzštine. Centrom jeho reformačných myšlienok bola Ženeva, z ktorej urobil útočisko európskych protestantov. Kalvín presadzoval prísnu podobu protestantizmu, ktorá sa opierala o myšlienku predestinácie (absolútneho predurčenia) – *človek má svoj osud predpísaný a už dopredu je jasné, či pôjde do neba, alebo nie, ale má sa správať po celý život tak, akoby jeho duša mala byť spasená*. Kalvín upravil štruktúru bohoslužby –

²¹⁶ Pozri https://sk.wikipedia.org/wiki/Ulrich_Zwingli.

²¹⁷ LIGUŠ, J. 2003. *Úvod do katechetiky a metodológie náboženskej výchovy*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. s. 55-56.

mala pozostávať z kázne, modlitby a spevu žalmov. Dbal na prísnu morálku a dodržiavanie Svätého písma. Taktiež bol prísny asketista. Odmietal svetskú kultúru. Kalvinizmus bol mimoriadne netolerantným náboženstvom voči iným reformám – nekalvinisti boli prenasledovaní. Calvinisti sa v minulosti v rôznych krajinách nazývali rôzne, napr. vo Francúzsku hugenoti, v Anglicku puritáni.²¹⁸

Ján Kalvín bol podobne ako Zwingli ovplyvnený humanizmom. Kalvín zdôrazňoval potrebu vzdelania celého kresťanského zboru, detí i dospelých. Poukazuje na nutnosť vychovávať a vzdelávať s cieľom dosiahnuť uvedomelosť a samostatnosť. V Ženevskom katechizme používa formu otázok, ktorou vysvetľuje vieru, zákon a modlitbu. Kalvín sa silno angažoval pri zavedení evanjelickej reformy školstva v Ženeve, prispel k otvoreniu Internátu a Akadémie vo Švajčiarsku v r. 1559, kde prvým rektorom bol významný teológ Theodor Béra (1519 – 1605). Táto škola bola spojená s cirkvou, vládla v nej úprimná zbožnosť, poriadok, takže Ženeva sa stala neskôr vyhľadávaným strediskom pre prípravu na kazateľskú prácu a na prácu vo svetských úradoch v celej vtedajšej Európe. Podľa tohto ženevského zboru boli zriaďované ďalšie reformované akadémie, ktorých hlavnou úlohou bolo sprostredkovať vzdelanie, vedecké poznanie spolu s náboženskou výchovou k viere, k zbožnosti a disciplíny života v duchu kalvínskeho pochopenia Písma. Kalvínovo pochopenie výchovy a vyučovania sa zhoduje s českou i nemeckou reformáciou na tom, že rodina i cirkev hrajú kľúčovú úlohu v procesoch výchovy.²¹⁹

4. ŠKOLSTVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA V DOBE REFORMÁCIE

Najznámejšou protestantskou školou na Slovensku bolo *Collegium scholasticum* v Prešove založené v r. 1665. Malo filozofický a teologický kurz na vysokoškolskej, zúženej úrovni. Podnet na založenie prešovskej školy,

²¹⁸ Pozri https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Kalv%C3%ADn.

²¹⁹ LIGUŠ, J. 2003. *Úvod do katechetiky a metodológie náboženskej výchovy*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. s. 56-57.

označovanej aj názvom *Illustre gymnázium*, dal rektor Ján Bayer. Z učiteľov vynikol Izák Caban (1632 – 1707).²²⁰ O založení Kolégia v Prešove a rozhodlo na zhromaždení hornouhorských evanjelických stavov v Košiciach v r. 1665, s vyučovaním sa začalo v r. 1667.²²¹ Na východnom Slovensku sa dobrými školami pýšili Košice a Levoča, na strednom Slovensku to bola zasa Banská Bystrica.²²² Medzi významných humanistických pedagógov a organizátorov škôl z reformačného obdobia patrili Leonardo Stöckel (1510 – 1560), rodák z Bardejova, žiak Melanchtona. Dostal sa mu prívlastok „učiteľ celého Uhorska“. Bardejovská škola za jeho rektorovania dosiahla vysokú úroveň. Vyhľadávali ju žiaci z celého Uhorska.²²³

Protestantské školy preberali spočiatku organizáciu z nemeckých školských poriadkov (Saský, Wittenberský, Vratislavský, Šturmov), neskôr sa bral zreteľ na vlastné tradície školy a miestne podmienky sídla školy. Často poznačila charakter školských poriadkov aj osobnosť rektora. Organizácia protestantského školstva bola teda rôznorodá.²²⁴

Katolícke mestské školy sa na rozdiel od protestantských z organizačnej i obsahovej stránky líšili tým, že sa zriaďovali na jednotnej báze.²²⁵ Podľa J. Máteja a kol.²²⁶ sa katolícke latinské školstvo začalo na Slovensku rozvíjať až v 17. storočí. Takmer všetky mestské školy boli protestantské. Reformácia

²²⁰ GALLO, J. – ŠKODA, K. 1986. *Dejiny pedagogiky dospelých*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 67-68.

²²¹ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 78.

²²² SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 78.

²²³ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 78.

²²⁴ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 77. MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 62.

²²⁵ SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. s. 79.

²²⁶ MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 61.

podnietila záujem aj o dedinské školy. A to ako u katolíkov, tak aj u evanjelikov. Trnavská synoda z r. 1560 nariadila, aby pri každej fare bola škola, prípadne niekoľko chudobnejších farností má mať spoločného učiteľa, ktorý uvedie žiakov do elementárnych vedomostí.²²⁷

ZÁVER

V príspevku sme sa pokúsili charakterizovať pedagogické myslenie a školstvo v období reformácie, počnúc českou reformáciou, kde najvýraznejšou postavou bol Jan Hus a myslenie Jednoty bratskej (Chelčický, Blahoslav, Komenský) cez Erasma Rotterdamského, mysliteľa obdobia medzi renesanciou (humanizmom) a reformáciou, až po svetovú reformáciu, ktorú predstavuje nemecká reformácia s Martinom Lutherom a Philipom Melanchtonom a švajčiarska a francúzska reformácia s Ulrichom Zwinglim a Jánom Kalvínom.

SUMMARY

In our territory, the Czech and World Reforms are generally distinguished. In the Czech Lands their education was built by the Unity of Czech Brethren. Jan Amos Comenius culminate in the tradition of Hussite, the Unity of the Brotherhood and the Czech National Reformation Humanism. Adherents of the Reformation were against the worldly teaching and education at all. They pointed to the original character of the church, the founders of which were apostles, were simple, uneducated people. The adherents of the Reformation therefore reduced education to the most urgent, they limited it only to getting acquainted with the Bible and studying the Bible. They gradually realized that the new movement, if it is to grow and be influential, needs wider and deeper education, as well as a strong church and secular organization.

²²⁷ MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. s. 59.

Zoznam bibliografických odkazov:

- GALLO, J. – ŠKODA, K. 1986. *Dejiny pedagogiky dospelých*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 272 s.
- FULKOVÁ, E. 2012. *Prehľad pedagogiky*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2012. 84 s. ISBN 978-80-223-3220-0.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity, 2007. 168 s. 978-80-8082-145-6.
- KUDLÁČOVÁ, B. (ed.). 2010. *Európske pedagogické myslenie (od antiky po modernu)*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2010. 319 s. ISBN 978-80-8082-336-8
- KUKLÍK, J. – HASIL, J. 2000. *Výbor z textů k dějinám českého myšlení*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000. 250 s. ISBN 80-246-0042-0.
- LIGUŠ, J. 2003. *Úvod do katechetiky a metodológie náboženskej výchovy*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2003. 144 s. ISBN 80-8055-832-9.
- MÁTEJ, Jozef a kol. 1976. *Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976. 502 s. + 37 s. príloh.
- REBLE, A. 1995. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 296 s. ISBN 80-08-02011-3.
- SROGOŇ, T. – CACH, J. – MÁTEJ, J. – SCHUBERT, J. 1986. *Dejiny školstva a pedagogiky*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 440 s.

Internetové zdroje:

https://sk.wikipedia.org/wiki/Ulrich_Zwingli

https://sk.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Kalv%C3%ADn

THE PRINCIPLES OF PROTESTANT PEDAGOGIC THINKING AND EDUCATION

Miroslav Kazík, lecturer, Theological Faculty, University of Trnava in Trnava,
Kostolná 1, 814 99 Bratislava, Slovakia, mirosław.kazik@wp.pl,
miroslav.kazik@tvu.sk, 00421903880425

Abstract

In the article we attempted to characterize pedagogical thinking and education in the period of the Reformation, beginning with the Czech reformation, with Jan Hus and the Unity of Brethren (Chelčický, Blahoslav, Comenius) to the world reformation of the German Reformation with Martin Luther and Philip Melancton and the Swiss and French Reformation with Huldrych Zwingli and John Calvin.

Keywords

Jan Hus, Comenius, Philip Melancton, Martin Luther, Huldrych Zwingli, John Calvin, education during the Reformation